

Rapporteren over broedvogelinventarisaties

Dick Jonkers & Paul Opdam

In Nederland worden ieder jaar vele broedvogelinventarisaties verricht. In verreweg de meeste gevallen willen de onderzoekers de verkregen resultaten niet voor zichzelf houden. Ze stellen een verslag samen om anderen in de gelegenheid te stellen van hun gegevens kennis te nemen en ze te gebruiken. Dit is zeer toe te juichen: dank zij de vele verslagen over de broedvogels van kleine en grote delen van Nederland weten we thans al heel wat over de vogelbevolking van de Nederlandse landschappen.

Het is interessant om gegevens te vergelijken uit verschillende terreinen, uit verschillende jaren, van voor en na een bepaalde ingreep of extreme weersomstandigheden. Een voorwaarde daarbij is wel dat die gegevens ook op een vergelijkbare wijze zijn verzameld. Vergelijken we aantallen broedvogels in een gebied uit 1978 en 1979 om de invloed van de strenge winter na te gaan, dan moeten we er zeker van zijn dat de inventarisaties in beide jaren, op de zelfde manier zijn uitgevoerd. Als wij de inventarisaties niet zelf hebben uitgevoerd moeten wij vaak afgaan op wat de onderzoeker over de gevolgde methode in zijn verslag meedeelt. Helaas blijkt dat in veel verslagen deze informatie summier of onvolledig is. Helaas, omdat daardoor de met veel moeite verzamelde gegevens belangrijk in waarde dalen en zelfs onbruikbaar kunnen zijn. De bruikbaarheid van inventarisatiegegevens, al zijn ze nog zo nauwkeurig, staat of valt met een goede beschrijving van de gevolgde methode.

Waarom leggen wij hier zo de nadruk op de methode? Omdat de resultaten van broedvogelinventarisaties erg afhankelijk zijn van de wijze waarop er te werk is gegaan. Opdam & Reijnen (1978) hebben bijvoorbeeld laten zien hoe groot de invloed kan zijn van het aantal bezoeken en het tijdstip van de dag waarop de bezoeken worden afgelegd. In de volgende lijst geven we een aantal punten die naar onze mening niet mogen ontbreken in een beschrijving van de gevolgde werkwijze. Wij gaan er hierbij van uit dat de karteringsmethode gevolgd is (ook wel genoemd methode van zingende mannetjes). Heeft men een andere methode gebruikt (voor een overzicht zie VWG Grote Rivieren 1973), dan dient deze zeker beschreven te worden.

Algemeen

- 1 In het algemeen gaan we er vanuit dat de onderzoeker voldoende ornithologische kennis bezit en voldoende ervaring met inventarisatiewerk heeft om een betrouwbaar resultaat te kunnen leveren. Is dit niet zo en inventariseert men voor het

eerst of vermoedt men geluiden van een of enkele soorten niet te kunnen thuisbrengen, dan verhoogt het alleen maar de waarde van het inventarisatierapport door dit te vermelden. Ditzelfde geldt voor de kennis van het onderzochte terrein: kende men dit voor de aanvang van de inventarisatie in voldoende mate?

- 2 Met welke kaartschaal is er gewerkt?
- 3 In ieder rapport dient de ligging van het onderzochte gebied goed aangeduid te worden: op welke topografische kaart en bij welke coördinaten kan men het terrein vinden? Voorts vermelde men de eigenaar(s), enige gegevens over de wijze van beheer en bijzonderheden over de toegangsregeling (recreatie!).

Aard en frequentie van de bezoeken

- 1 Hoe vaak is het gebied bezocht en hoe is de spreiding van de bezoekdata over het inventarisatie seizoen? Wij suggereren om steeds het aantal bezoeken per maand op te geven.
- 2 Wat is de duur van de bezoeken? (Bij een constante bezoekduur is dit eenvoudig op te geven). Een goede maat voor de intensiteit van de inventarisatie verkrijgt men door het totaal aantal velduren te delen door het oppervlak van het geïntariseerde gebied (bijvoorbeeld 100 min/ha).
- 3 Zijn alle delen van het gebied even vaak bezocht? (Dit is een voorwaarde om de onder 2 genoemde maat te hanteren). Liep men langs vaste routes door het gebied? Werd uitsluitend langs paden gelopen of werden er ook insteken gemaakt in grote percelen?
- 4 Op welk tijdstip van de dag werden de bezoeken afgelegd? Bij voorkeur geven men op het aantal bezoeken tijdens de vroege ochtendzang, het aantal later op de ochtend en het aantal avond- en nachtbezoeken.
- 5 Zijn de veldbezoeken steeds op het zelfde punt in het terrein begonnen?

Omstandigheden tijdens het veldonderzoek

- 1 Waren de weersomstandigheden tijdens het veldwerk van dien aard, dat hierdoor de resultaten aanzienlijk kunnen zijn be-

Invloed? Zo ja, hoe waren deze omstandigheden?

- 2 Zijn er in de onderzoekperiode veranderingen in het geïnventariseerde terrein opgetreden die de vogelstand kunnen hebben beïnvloed (bijvoorbeeld ontwatering, kappen)?

Interpretatie van de veldgegevens tot territoriumkaarten

De interpretatie van de veldgegevens is een zwakke schakel in de karteringsmethode. Uit een hoeveelheid punten op een kaart worden territoria afgeleid. Het is van groot belang zo exact mogelijk aan te geven hoe men hierbij te werk is gegaan. Het gaat hierbij vooral om de volgende punten:

- Welke criteria zijn er aangelegd voor een territorium? Besluit men bijvoorbeeld na 2, 4 of pas na nog meer zangwaarnemingen tot het vaststellen van een territorium? Worden voor verschillende soorten verschillende criteria aangelegd?
- Welke waarnemingen zijn er gebruikt? Alleen zang, of ook alarm, voedselzoekende dieren e.d.? Is er dan aan de verschillende categorieën een gelijk gewicht toegekend?
- Hoe zijn de territoria van elkaar gescheiden? Hoe is het aantal bepaald van niet territoriaal levende soorten?

• D.A. Jonkers & P. Opdam, Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Broekhuizerlaan 2, Kasteel Broekhuizen, Leersum U.

GERAADPLEEGDE LITTERATUUR:

Opdam, Paul & Rien Reijnen, (1978): Broedvogelinventarisaties met de karteringsmethode: een methodologisch onderzoek. Het Vogeljaar 26(4) : 163-168.

Vogelwerkgroep Grote Rivieren (1973): Handleiding voor het inventariseren van broedvogels in Nederland. Wetenschappelijke Mededeling 96. KNNV, Hoogwoud.

Wintertijd, vogels voederen ja of neen?

In 'Bewust' het maandblad voor behoud van het leven en de leefbaarheid (jaargang 3 - 1 - januari 1980: 30-33) schrijft Pierre Maréchal over het probleem of wij nu vogels in de winter wél of niet moeten voeren. Ecologisch bekeken zouden wij koude, strenge winters onze vogels moeten laten selecteren, terwijl ethiek met de tijd verandert.

Het 'helpen in moeilijke tijden' van in het wild voorkomende vogels steunt op verouderde stellingen en handelingen. Door het bijvoeren van vogels bestaat de kans dat allerlei ziekten zich verspreiden. Naast verouderde dierenbeschermingsinzichten wordt het bijvoederen via de commerciële kanalen gestimuleerd.

De schrijver stelt dat vogelvoeding van bepaalde vogelsoorten gedurende bepaalde perioden bij gemeentelijke verordening verboden moet worden, gecontroleerde bijvoeding door middel van milieu-educatie,

— Hoe is gehandeld met territoria die gedeeltelijk buiten het onderzochte gebied vallen? Zijn die opgenomen in de lijst met aantallen territoria?

— Zijn er soorten die net niet aan de gestelde criteria voldeden, maar wel in het gebied kunnen hebben gebroed?

Bij een goed inventarisatierapport behoort ten slotte ook nog een gedetailleerde beschrijven van het terrein. Wij willen er voor pleiten niet alleen het oppervlak en een globale karakteristiek te geven, maar het terrein te verdelen in verschillende begroeiingstypen (weiland, hooiland, oud gemengd loofbos met dichte struiklaag, jong beukenbos zonder ondergroei, essenhakhout met sleedoorn en dergelijke) en hiervan de oppervlakte afzonderlijk weer te geven.

Wij hopen in dit artikel duidelijk te hebben gemaakt dat de gebruikswaarde van de vele gegevens over broedvogelbevolking aanzienlijk verhoogd kan worden door een goede beschrijving van methode en onderzoekgebied. De inspanningen die men zich bij het veldwerk moet getroosten zijn vaak groot; te groot om met een onvolledig rapport afbreuk te doen aan de resultaten van de inventarisatie.

leerinstellingen en overheden; een plaats waar men vogels kan herkennen en waarbij voorlichting gegeven wordt. Het aanleggen van geschikte herfst/winterbiotopen. Plantsoenendiensten kunnen veel doen om de vogels op natuurlijke wijze voedsel te verschaffen.

Dat door veel organisaties de wintervoeding wat al te ziekelijk wordt gestimuleerd kunnen wij wel beamen. Maar dat wintervoeding de liefde en de kennis bij jong en oud sterk aanwakkert heeft toch ook belangrijke positieve kanten. Bovendien kan het bijvoederen en helpen van Roerdompen, IJsvogels, ganzen, zwanen, uilen en grote stootvogels (bijvoorbeeld Zeearenden) positieve gevolgen hebben voor de stand van deze soorten, waar de schrijver van het artikel ongetwijfeld wel in mee kan gaan.

• Administratie van 'Bewust': Rister 27, 7861 CB Oosterhesselen, 05248 - 1752. Voor winkelverkoop: 05908 - 32289, glronr. 3 982 280 tnv Ekologische Beweging, Peize.